

חברון - עיר החיבור; שכם - עיר הפילוג?

1. חברון, שכם וירושלים:

בראשית רבה ע"ז:

א"ר יודן בר סימון: זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם. ואלו הן: מערת המכפלה, ובית המקדש, וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה, דכתיב (בראשית כג) "וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון". בית המקדש דכתיב (דברי הימים א כא) "ויתן דוד לארנן במקום", וקבורתו של יוסף (בראשית לג) "ויקן את חלקת השדה... במאה קשיטה".

תורה שלמה: בהערות לפר' וישלח לג אות סד, מובא כי קנין כסף הוא לרום ערכם של המקומות: "ובספר חצי מנשה כתב: רבינו סעדיה אומר כי מקומות המקודשים קנו בכסף, אעפ"י שכל א"י כבשו בחרבם ובקשתם. והם מערת המכפלה - מקום פתח גן עדן, וגורן ארונה היבוסית - מקום המזבח וביהמ"ק, והר גריזים והר עיבל - ששם קבלו את התורה".

2. שכם:

א. צד הראשוניות, עבודת ה' וקבלת התורה:

1. ארצו של יוסף:

רש"י דברים ל"ג, יג (ע"פ ספרי שנב):

ד"ה "מברכת ה' ארצו": שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף.

2. בכיבוש הארץ:

א. רמב"ן דברים כ"ז, ג:

ד"ה "למען אשר תבא אל הארץ": ולפי דעתי, "למען אשר תבוא" - רמז לכל דברי התורה, יאמר שתכתוב על האבנים כל דברי התורה הזאת בעברך בירדן מיד למען אשר באת אל הארץ, כי בעבור התורה באת שמה... או טעמו, תכתוב עליהם את כל דברי התורה הזאת להיות לך לזכרון, למען אשר תבא אל הארץ ותכבוש אותה ותירש את כל העמים ההם בהיותך זוכר התורה ושומר כל מצותיה:

ב. סנהדרין מג:

הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם. למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה.

רש"י שם: ד"ה "עד שעברו את הירדן": ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה, כדאמרין במסכת סוטה (לז, ב) - מיד נענשו זה על זה, ואפילו לא ידע זה בעבירות שביד חברו, ובימי עכן כבר עברו את הירדן.

3. שכם-יחד?

רד"ק צפניה ג, ט, ד"ה "לעבדו שכם אחד": חלק אחד, ר"ל בלב אחת ובדעה אחת.

ב. צד הפורענות והפירוד:

1. מדרש אור האפילה (תורה שלמה, וישלח לה אות כד) על בראשית לה, ב-ד: (בהקשר להסרת אלוהי הנכר והטמנתם תחת האלה אשר עם שכם):

אמר להם: זה המקום מוכן לפורענות. עינו את דינה בשכם, מכרו את יוסף בשכם, הרג אבימלך אחיו בשכם, נחלקה מלכות בית דוד בשכם. ואית דאמרי זה סלע המחלוקות.

2. רש"י, בראשית מ"ח, כב: ד"ה "שכם אחד": היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, והרבה יש לו דומים במקרא: "כי תשיתמו שכם" (תהילים כא, יג), "תשית שונאי לפני לחלקים אחלקה שכם" (תהילים ס, ח), "דרך ירצחו שכמה" (יהושע ו, ט), "איש חלקו לעבדו שכם אחד" (צפניה, ג, ט).

3. רש"י בראשית ל"ז, יז: ד"ה "נסעו מזה": הסיעו עצמן מן האחזה.

4. ילקוט שמעוני שמואל א, רמז קו:

בשלשה דברים עתידיים למאוס, במלכות שמים ובמלכות בית דוד, ובבנין בית המקדש. אימתי מאסו שלשתם: בימי ירבעם. הדא הוא דכתיב "ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד" - זו מלכות שמים, "ולא נחלה בבן ישי" - זו מלכות בית דוד, "איש לאהליו ישראל" ולא לבית המקדש. אל תקרי "לאהליו" אלא "לאלהיו".

5. מכות י. "בשכם שכיחי רוצחים".

6. גור אריה במדבר ל"ה, יד: דודאי מה שהיו שם הרבה רוצחין, היינו מפני שהמקום גורם, היתה מגדלת רוצחין לרצוח אנשים.

ג. צד החיבור?

1. קבורת יוסף בשכם:

סוטה יג. קברו בשכם - מאי שנא בשכם? אמר רב חמא בר' חנינא: משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו.

2. מעלתה של שכם:

שם משמואל, וישלח תרע"ב:

ד"ה "ויבא יעקב שלם": המקום באשר שמו שכם יש בו הטבע לגרום ביושביו התנשאות. והנה מידה זו אי טב לית טב מיניה ואי ביש לית ביש מיניה (=אם טוב אין טוב ממנו ואם רע - אין רע ממנו)... ובוזה יש לפרש מה שארז"ל על שכם שהוא מקום מזומן לפורענות, וח"ו שחז"ל דברו בגנות עיר אחת בא"י, ומה גם עיר שיעקב אבינו נתנה ליוסף במתנה. אך הוא הדבר שאמרנו שמטבע המקום לגרום ביושביו התנשאות ואי טב לית טב מיניה. ומי שלא השתמש במדה זו לטוב נהפך לו לרועץ. וכן שם קלקלו השבטים ובמה ששם נחלקה מלכות בי"ד והכל ענין אחד ומעיד על גודל המקום ולא על גריעותו ח"ו.

3. חברון:

א. מקום קביעות האחיזה בארץ ישראל

ב. מקום אחדות, מלכות וברית

ספורנו בראשית י"ח, א:

ד"ה "וירא אליו ה' באלוני ממרא": כי שם נימול אברהם אז, וכל ביתו נימולו אתו. שם הופיע האל יתברך שכינתו לעמוד בברית, כמשפט לכל כורתי ברית, כענין "אתם נצבים... לעברך בברית" (דברים, כט, ט-יא) וכענין "ויכרות... לפני ה'... ויעמוד כל העם בברית" (מל"ב, כג, ג).

ג. קדימת חברון לירושלים

1. פרקי דר' אליעזר לו:

אברהם כרת ברית עם עמי הארץ. כשנגלו המלאכים עליו היה סבור שהם אורחי עם הארץ ורץ לקראתם ורצה לעשות להם סעודה גדולה... ורץ להביא בן בקר. ברח לפניו בן הבקר ונכנס למערת המכפלה ונכנס אחריו שם, ומצא אדם וחוה שוכבים על המטות, ישנים ונרות דולקין עליהם וריח טוב עליהם כריח ניחוח, לפיכך חמד את המערה לאחוזת קבר.

אמר לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב ובוזה ובשטר עולם לאחוזת קבר. וכי יבוסים היו? והלא חיתיים היו? אלא על שם עיר יבוס נקראו יבוסים... אמרו לו: אנו יודעים שהקב"ה עתיד ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האל, כרות עמנו שבועה שאין בני ישראל יורשים עיר יבוס כי אם ברצונם של בני יבוס... ומה עשו אנשי יבוס? עשו גילולים של נחושת והעמידו אותם ברחוב העיר וכתבו עליהם שבועת אברהם.

וכשבאו ישראל לארץ רצו לכנוס בעיר היבوسی ולא היו יכולים ליכנס מפני אות ברית שבועת אברהם... וכשהמלך דוד רמה ליכנס בעיר היבوسی לא הניחו אותו שנאמר (ש"ב, ה, ו) "לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים" - הגילולים הללו שכתוב עליהם אות שבועת אברהם... ואח"כ קנה דוד את עיר היבوسی לישראל בכתב עולם לאחוזת עולם.

2. יומא ג,א:

אמר להם הממונה: צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה. אם הגיע הרואה אומר ברקאי! מתתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן.

3. זוהר א,עט:

"ויאמר אנה אעלה? ויאמר חברונה" (ש"ב,ב,א): בגין דדוד לית ליה לקבל מלכותא אלא עד דיתחבר באבהן דאינון בחברון. (תרגום: מפני שדוד אין לו לקבל מלכותו אלא עד שיתחבר עם האבות שהם בחברון).

הרב קוק, עיר האבות, תזון הגאולה, עמ' מד:

המהות של חברון היא התחזקות והתעוררות בכח של נצח ישראל. כשהמרגלים הוציאו את דבת הארץ והמסו את לב דור המדבר מלבוא לרשת את הארץ אשר נתן להם ה', היה כלב, היהודי העז, מחזק את העם ואמר: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה". ומשום כך נפלה חברון בחלקו. גם אחרי שכלב ראה בעיניו דור של התנוונות, דור המדבר, בקלקלתם ובנפילתם- "ויכוס ויכתום עד חרמה"- לא נפל ברוחו ואמר: "הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה, עודני היום חזק כאשר בשלוח אותי משה. ככחי אז ככחי עתה". ההרגשה הזאת מתעוררת בנו כשאנו חושבים על חברון.

ועוד דבר: חברון היא היסוד של מלכות ישראל. שם נוצרה ונשלמה ממלכת דוד מלך ישראל הנצחית, שהיא קיימת לעד ולנצח נצחים. והיסוד הזה מיוסד על אותו היסוד שעליו בנוי העולם כולו, שהוא היסוד הבלמי, "תולה ארץ על בלימה". או קוראים את ארצנו הקדושה "ארץ ישראל" כדי לשבר את האוזן, אבל כדי לשבר את הלב אנו קוראים אותה "הארץ" סתם. כי בשבילנו, בשביל כנסת ישראל, הארץ היא ארץ ישראל. זהו העולם שלנו, ואותו עלינו לבנות על אותו היסוד הבלמי שעליו נבנה העולם כולו. אם נרפה את היסוד הזה לא תהיה לנו האפשרות לבסס את בנינו.

ועוד דבר אנו למדים מחברון עיר האבות: הזכר של האבות ומערת המכפלה מקשר אותנו עד אדם הראשון. זאת אומרת, שהלאומיות שלנו קשורה בקשר נצחי ואמיץ בראשית הבריאה ושרשיה תלויים בחברון. חברון היא אחת מערי המקלט. וביחד עם רגש ההתחזקות ומסירות נפש הנובע מן המהות של חברון, שבא לידי ביטוי בגבורתו ועז נפשו של כלב, היא מעוררת בנו גם את רגש האחריות והדאגה לכל נפש מישראל, ואפילו נפש בלתי מהוגנת של רוצח בשגגה, ובדרך זו עלינו לבנות גם את עיר האבות חברון.

ד. חברון-חיבור

1. המיוחס לרש"י בבראשית רבה נח,ד:

וחברון נקראת על שם חבר נאה שדר בה, ומצינו באברהם שנקרא חבר שנאמר "שמן ששון מחברך".

מדרש מאור האפלה, עמ' קו: ולמה נקרא שמה חברון? על שנתחברו בה איתני עולם.

2. בראשית רבה, פ"ד, יג:

וישלחהו מעמק חברון- הלך להשלים אותה העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבר הנאה שהיה קבור בחברון "ועבדום וענו אותם".

3. רבנו בחיי בראשית כ"ג,ב:

היא נקראת חברון על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלוקים עם ארבע מחנות שכינה. ולא לחינם חמדוה אבות העולם אלא שמשם זכות הנשמות להתחבר לשורשן שהוא כסא הכבוד, וזהו קרית ארבע היא חברון.

4. הרש"י הירש, בראשית כ"ג,ט:

"חברון" משורש חבר- מורה על הרעות וקרבת הלבבות המקשרת בין האיש והאשה בישראל, העושים את דרכם כאח, כאיש ואשה, כאב ואם. עוד בתקופת הפריחה הלאומית של המאות המאוחרות לא עלה קרבן התמיד במרומי המוריה שבירושלים, בטרם ראה הכהן שעל חומת המקדש את זריחת החמה, שהאירה על קברי האבות והאמהות (יומא, פ"ג, מ"א). כיבוד אב ואם הוא התנאי והשורש לכיבוד המקום.

